

Tiedon ylivaltakuvitelma viisauden alkulähteille

Jean-Francois Revel ja Matthieu Ricard esittävät kirjassa Munkki ja filosofi, että "kolmen viime vuosisadan aikana filosofia on luopunut viisauden etsimisestä. Se on tyytynyt tietoon." ...He toteavat myös, että filosofia on vähän kerrassaan menettänyt tieteellisen tehtävänsä luonnontieteille, mutta uudenalaiset onnellisen elämän filosofiat ovat vallanneet alaa suurten poliittisten järjestelmien, utopioiden todellisella romahtamisella. Sosiologi Beck on esittänyt puolestaan, että mm. Neuvostoliiton romahtaminen korotti yhteiskuntakritiikin merkityksen arvoon arvaamattomaan. Daniel Yankelovitch on puolestaan todennut, että tiedolla kilpailevat jäävät jälkeen, koska julkiseen päätöksentekoon osallistuu yhä enemmän eri tahoja ja syntyviä eturistiriitoja ei voida ratkaista enää "auktoriteettiperiaatteella" sotaa synnyttämättä. Paul Nutt puolestaan väittää viiden vuosikymmen tutkimustyön pohjalta, että jopa kolmannes kaikista länsimaissa tehdyistä strategisista ja poliittisista päätöksistä epäonnistuu niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Paremmista vaihtoehdoissa seulottavien päätösten löytämistä estää 'pääöstekohinku' ja länsimaista aikaa elämän tahdistajana palvelevat toimintatavat sekä erityisesti kuvitelma tiedon ylivallassa päätöksenteossa. Kuten Aaltio-Marjosola kirjassaan Naiset, miehet ja johtajuus tuo esille, suuret strategiset päätökset, valtakamppailut ja yritysfiisiot sisältävät voimakkaita tunneprosesseja.

Vääränlainen kilpailu parhaimman tietäjän tittelistä on selvästi heikentänyt myös tieteiden kehitystä, eikä viisautta edes yli erityisteiden rajojen ole ollut riittävästi. Monitieteiset tutkimushankkeet ovat vasta viime vuosisadan lopun kehitysaskelten tulosta ja perusyhteiskuntatieteiden ja luonnontieteiden puristuksessa edelleen. Tieteiden välisessä kehityksessä tutkijoista aina oppituolin haltijoihin asti olisi tervettä ottaa Martin Buberin dialoginen asenne, jota hän pääteoksessaan Ich und du (1923) jo muotoili: ihmisen tulisi kuunnella todella ottaa tosissaan toisen inhottavaltakin kuulostava näkökanta. Kansojen keskusteluja tarkastellessaan Buber päätyi siihen, että poliittiset konfliktit nousevat siitä suvaitsemattomuuden ja vastuuttomuuden maaperästä, jossa kenelläkään ei ole halua tai kykyä puhua välittömästi toisilleen.

Tutkijat ja asiantuntijat syyllistyvät tähän virheeseen alati, koska usein kysytään ensin kuka puhuja on, sitten päätetään kuunnellaanko häntä ja kaiken lisäksi vielä miltä osin kuunnellaan. Ja kvanttifysikko David Bohm on valitettavan oikeassa siinä, että ihmiset kuuntelevat harvoin jos koskaan niitä, joita heitä tulisi kuunnella kehittyäkseen eniten: niitä, jotka ovat eri mieltä ja jotka edustavat perustellusti eri kantaa.

Mielenkiintoisella tavalla tieteiden eriytyminen ja indoktrinoivat, kognitiiviset ansat ovat pesiytyneet myös hallintotieteiden alaan, eikä paradigmaattinen keskustelu loisteessa olisi vielä parantamisen varaa. Silmäys historiaan osoittaa, että suoran, välittömän ja kunnioittavan kritiikin puute ei ole vain kasvanut tieteissä, vaan myös suomalaisen yhteiskunnan suunnasta käytävä keskustelu on 'hieman hampaatonta' asiantuntijaliturgiaa. Tässä lehdessä kirjoitettiin 20 vuotta sitten näet seuraavasti:

"Laajemmilla suullisen keskustelun foorumeilla,...on harvoin epäilty toisten ajatusten kanta-vuutta syvälle käyvästä keskustelusta synnyttävällä tavalla. Miksi juttu ei luista? Meillä on siis tietyt tiedonrakenteelliset ja yhteisö-rakenteelliset esteet voitettavina ennen kuin tieteellinen keskustelu voi alkaa kukoistaa. Paradigmayhteisöjen sisäisten - äärimuodossa yhden tutkijan sisäisten - keskustelun lisäksi kaivattaisiin paradigmojen välistä intensiivistä aja-

tustenvaihtoa, joka voi kukoistaa vain aitona kritiikkinä. Entä tulevaisuus? Todennäköisesti rakenteen logiikka pitää keskustelun edelleenkin pienimuotoisena. Lähtötulevaisuudessa ei tilanne tulle olennaisesti muuttumaan, vaikka muutokselle ei olekaan mitään pakottavaa estettä." (Virtanen 1984, Hallinnon Tutkimus 1, pääkirjoitus).

En tiedä mitä kirjoittaja tarkoitti lähitulevaisuudella, mutta uusi toimituskunta edellisen toimituskunnan myötävaikutuksella tulkitsee, että uusi vuosituhat ei ole enää lähitulevaisuutta ja mm. eurooppalaisen akateemisen koulutusjärjestelmän integrointiprosessi jopa pakottaa lisäämään kriittisistä keskustelua sen kaikilla eri tavoilla aina keskustelusta, dialogiin ja väittelyyn asti. Tämä on suorastaan tieteenalan kehittymisen edellytys. Onneksi hyvää maaperää riittää, sillä ainakin hallintotieteistä kiinnostuneita tulee koko ajan lisää ja seuramme jäsenistö kasvaa koko ajan.

Uusi toimituskunta on tehnyt joitakin konkreettisia muutoksia keskustelun eri muotojen lisäämiseksi ja viisauden esille saamiseksi. Ensinnäkin artikkelien arvioinnissa käytettävää lomaketta on kehitetty ja kehitetään edelleen. Toiseksi käytettävien arviointisijoiden määrää lisätty. Kolmanneksi arviointisijat voivat antaa lausunnot vastaisuudessa myös omalla nimellään, jos uskovat sen lisäävän viisauden läpinäkyvää ja avaavan "hautakammioiden". Kirja-arviointien lisäksi toivoitaan ylipäänsä arviointeja artikkeleista tai muista tärkeiksi katsotuista aiheista. Kriittisyden takaamiseksi tähän kohtaan lehdessä voi kirjoittaa niin halutessaan myös nimimerkillä, kunhan tekstit vain säilyttävät tulikiven katkuisuudestakin huolimatta kunnioittavan ja asiallisen sävyn. Tulemme raportoimaan lehden toimintaa tarkemmin artikkelin muodossa toimituskautemme päättyessä.

Paljon on siis vielä tehtävä, että pääsemme edes tieteen tekijöiden piirissä yhdessä ajattelemisen tasolla, jossa pysytään asian ytimessä mutta ei valita puolta. Kriittisesti arvioiden keskustelumme on ollut toistaiseksi televisioiden keskusteluiltojen tasolla: jokainen asiantuntija tai maallikko on vuorotellen viskellyt argumentteja jotenkin aiheeseen liittyen parituntisen verran, jonka jälkeen itsekriittikittömät toimittajat ovat äänestäneet puolustajat ja vastustajat. Yleisön vastuksesta huolimatta toimittajat ovat vaatineet kannanottoa puolesta tai vastaan, vaikka itse päätettävästä asiasta ei ole ollut lainkaan selvyyttä. Yleisölle on ollut ominaista myös odottaa kiihkeästi omaa puheenvuoroaan, jotta saisi esittää asian, jota kukaan ei halua kuulla tai edes muistaa, koska on kiire laukaista oma mielipide. Yhtäkään asiaa ja näkökantaa ei ole buberilaisittain kehitelty eteenpäin, eikä yleisössä kukaan ole puolustanut ja kehitellyt toisen kantaa hyvänä ideana, vaan siksi että tämä on samalla tavoin oikeassa kuin hänkin, jopa sellaisen asian suhteen, jossa ei ole oikeaa ja väärää.

Varmaa on silti se, että yhtä enemmän asiantuntijoiden kansoittamassa maailmassa näin ei voida jatkaa, jos halutaan päätöksiin sitoutuvia henkilöistä sitoutettavien sijasta. Thomas Jefferson tulee olemaan edelleen oikeassa todettuaan aikoinaan: "En ole koskaan nähnyt kiistan osapuolta, joka olisi saanut vastapuolen vakuuttuneiksi argumenttien voimalla". Siksi kannattaisi ehkä ensin selvittää päätöksenteon vaihtoehdot kuten Nutt toteaa, ettei tarvitsisi väitellä turhautumiseen asti, siitä onko "kissa koiraa parempi kun on kyse lintujen pesimäpaikoista". Toivottavasti seuramme jäsenkunta ja lehteen kirjoittavat ovat huolissaan dialogin mukaisesti enemmän keskustelun ytimestä kuin siitä kenen puolella ovat.

Jari Vuori